

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

Implemented
by the Council of Europe

EVALUATION OF THE COUNCIL OF EUROPE AND EUROPEAN UNION JOINT PROGRAMME 'ROMED'

ПРИКЛАД УКРАЇНА, ДАРНИЦЬКИЙ РАЙОН МІСТА КИЄВА

creda consulting
Creative Development Alternative

bl & sanz
European value(s)

ROMED
Médiation pour les Roms
Mediation for Roma

Україна, Дарницький район міста Києва

Реалізація ROMED2 в Дарницькому районі (місто Київ) може слугувати пілотним зразком для ефективного розвитку програм з суспільної інтеграції ромів у великому місті. Різноманіття громади, яка включає у себе як невеликі поселення, так і родини ромів, які постійно мешкають у Києві, є цікавим прикладом для дослідження. Національний координатор проекту та місцевий посередник за короткий проміжок часу змогли розвинути ефективну співпрацю між Громадською ініціативною групою (ГІГ) та місцевими органами влади. Попри проблеми, пов'язані з роботою ГІГ, Дарниця є цікавим зразком того, як можна покращити умови проживання у поселенні, як культурні заходи можуть сприяти суспільній інтеграції, як заходи для дітей можуть стимулювати цивільну активність дорослих, та як співпраця між посередниками та місцевими і національними інституціями може допомогти в розробці нових державних стандартів для ефективно соціальної роботи. Крім того цей досвід продемонстрував, які виклики можуть виникнути при реалізації програми лише в одній частині столиці, яка залежить від фінансування з загальноміського бюджету, ставлення міських органів управління до вирішення ромських питань та політика в сфері суспільної інтеграції ромів потребують змін.

Контекст: проблеми та можливості

Нараховуючи 200 тисяч населення, Дарниця є одним з найбільших з десяти районів міста Києва. Тут є потужна економічна база, яка ґрунтується на різних галузях промисловості, зокрема хімічній, машинобудівній, транспортній та індустрії споживчих товарів. На її території розташовано 30 промислових підприємств.

Дарниця – мультинаціональний район, тут мешкають представники понад 100 різних національностей. Ромів не дуже багато, громада складається з приблизно 600 осіб. Багато ромських родин живуть у квартирах по всьому району. Крім того тут є поселення ромів в районі вулиці Тепловізornoї, в якому мешкає від 100 до 200 осіб, включаючи дітей. Поселенці приїзять з західних областей України (з Закарпатської області), через відсутність роботи та неможливість заробити на життя в цих районах, вони їдуть до Києва у пошуках кращого доступу до медичних послуг та у пошуках роботи. Багато жінок-ромів приїзять до Києва народжувати дітей, оскільки можуть отримати краще обслуговування. Зазвичай роми збирають металобрухт на покинутих промислових об'єктах, в громадських сміттєвих контейнерах або на будмайданчиках.

Серед головних проблем, з якими стикається ромська громада в цьому районі: незайнятість, нестача доступного житла, відсутність документів та відсутність соціального захисту, дискримінація. Багато великих родин змушені жити в одній кімнаті, площею 10 кв.м. Крім того немає курсів професійної підготовки, які б допомагали отримати роботу з пристойною платнею. Більшість ромів працює на ринку, на будівництві або водіями вантажівок.

В поселеннях є проблеми, пов'язані з санітарними умовами (немає душів, не вивозиться сміття), а діти часто не ходять до школи. Взимку 2016 року в поселенні мешкало від 10 до 20 дітей. З 2016 року кількість родин, які тимчасово переїжджають до Києва зросла через складну економічну ситуацію в країні. Це створює напругу між ромами та місцевими мешканцями. Українські ЗМІ часто в пошуках сенсацій лише нагнітають ситуацію.

В районі немає громадських асоціацій з ромським керівництвом, тому Національний координаційний центр «Чіріклі» відіграє провідну роль у роботі з громадою. Не ромська громадська організація «Інформація та Навчальний центр», яка пов'язана з міськими органами управління, почала приділяти більше уваги суспільній інтеграції ромів. Її лідер також працює в Департаменті соціальних послуг Дарницької районної адміністрації. Ця громадська організація отримала кошти від Міжнародного фонду «Відродження» (МФВ) для покращення умов проживання в поселеннях.

Місцеві соціальні служби перебувають під постійним тиском через велику кількість внутрішньо переміщених осіб з Донбасу, яких потрібно влаштувати. За деякими оцінками 20 тисяч вихідців з Донбасу переїхали до Дарниці, це один з найбільших показників у Києві. Місцеві постачальники послуг погоджуються з тим, що їм складно надавати пріоритет ромам, оскільки їм треба приділити увагу великій кількості внутрішньо переміщених осіб.

Громадські ініціативні групи (ГІГ)

Програма ROMED2 та Дарницький район підписали лист-зобов'язання у травні 2014 року. Члени ГІГ в Дарниці змінилися під час реалізації проекту. Початкова група включала п'ять жінок, які жили в Дарниці, але вони виїхали з Києва у грудні 2015 року. Їхні зусилля були здебільшого спрямовані на легалізацію власного житла та приєднання цих будівель до електромережі. Вони щиро вірили, що ГІГ може стати тим засобом, який допоможе вирішити ці питання. Нажаль це був довгий, бюрократичний процес, який зрештою не дав результату, що і змусило жінок вийти з ГІГ та навіть поїхати з міста. Через це НКП мав розпочати набір нових членів ГІГ.

У січні 2016 року було утворено нову громадську ініціативну групу (ГІГ), до складу якої увійшли представники ромів, що постійно мешкають в районі. В середньому сім членів ГІГ, з них 4 жінки, брали участь у зустрічах. У ГІГ активний лідер, він демонструє зацікавленість та бажання підтримувати інших та їхні ініціативи. Його високо цінують в громаді, він сприяє її розвитку, зокрема він очолює ініціативу зі зведення церкви в районі.

Ромська громада Дарниці має неоднорідний склад. Вона складається з ромів, які мешкають у поселенні, та ромів, які постійно живуть в районі у квартирах. Це створює дві цільові групи з різним набором проблем. Якщо в поселенні немає належних умов життя і його мешканці мають проблеми з документами, то постійні мешканці квартир більше потерпають від поганих житлових умов, неможливості знайти роботу та низького рівня інтеграції в життя громади району. Крім того існує певна напруга між цими двома групами, з обох боків висувуються взаємні звинувачення, порозумінню заважають також стереотипи. Національний координатор проекту та місцевий посередник знають про ці проблеми та намагаються їх вирішити, створивши зв'язки між двома групами. Лідера нової ГІГ під час візитів до поселення супроводжують Національний координатор проекту та посередник, разом вони намагаються допомогти вирішити питання з вивезенням сміття. Ця взаємодія може сприяти кращому порозумінню між ромами, які живуть у поселенні, та ромами, які постійно мешкають в квартирах в Дарниці.

Лідер нової ГІГ та Національний координатор проекту чудово взаємодіють. Під час зустрічі членів ГІГ вони також висловили своє задоволення співпрацею з Національним координаційним центром та розповіли про позитивне ставлення з боку районної адміністрації.

Взаємодія між ГІГ та місцевими органами управління

У червні 2014 року було утворено спеціальну робочу групу з представників ГІГ та місцевих органів влади. Голова Дарницької районної адміністрації пан Геннадій Сенцов та міська контактна особа дуже добре налаштовані.¹ Адміністрація бачить додаткову користь від співпраці з ROMED2, оскільки програма дозволяє покращити доступ її представників до ромської громади та сприяти появі довіри серед її членів до громадських установ. Крім того програма сприяє кращому розумінню ромських питань чиновниками громадських установ.

Обидва чиновники взяли участь у 13-ій щорічній зустрічі Страсбурзького клубу, яка стосувалася біженців. Навчальний візит до Страсбурга відбувся за підтримки ROMED2. Вони відвідали різні громадські організації, які працюють з ромами, обмінялися досвідом з представниками місцевої адміністрації та повернулися до Києва з новими ідеями, на які їх надихнула практика вирішення ромських питань, яку застосовують в муніципалітеті Страсбурга за підтримки місцевого

¹ On 26 April 2016 Mr. Sentsov was dismissed from his position.

цивільного суспільства. Під час інтерв'ю вони відзначили, наскільки їм вразило те, як європейські міста вирішують питання, пов'язані з новою хвилею біженців та їхній систематичний підхід до вирішення їхніх проблем в сфері житла, освіти та зайнятості. Особливо їм зацікавила модель розвитку фонду соціального житла, оскільки це може допомогти вирішити певні питання в Дарницькому районі. Цей досвід надихнув їх та продемонстрував їм нові шляхи для сприяння суспільній інтеграції ромів.

Головні завдання ГІГ: продовжити курси з ромської культури та мови для дітей-ромів, надавати допомогу жінкам-жертвам домашнього насилля, покращити доступ до дошкільних закладів (дитсадок), покращити санітарні умови в поселеннях, надавати підтримку родинам в отриманні соціального житла та підтримку в отриманні роботи та проведенні реєстрації. В середньостроковій перспективі з метою сприяти стратегічній суспільній інтеграції ромів треба розробити та ухвалити Київську міську програму для того, аби забезпечити державне фінансування. На час складання цього звіту проект програми перебував лише на початковій стадії.

Спільний план дій на 2015 рік передбачав такі заходи, як оцінка потреб ромської громади, підтримка ромських посередників, підтримка ромських родин у складному стані та залучення ромських родин до місцевого змагання «Таланти багатодітних родин». План дій на 2016 рік ще не ухвалений, але співпраця між групою та міськими органами влади триває.

Міські органи влади намагаються вирішувати питання, пов'язані з безробіттям ромів, шукаючи вакансії, які не цікавлять решту населення. Місцева влада планує оновити колектор стічних вод і можливо ромам запропонують роботу в цьому проекті. І попри те, що йдеться про низько-кваліфіковану працю, це може гарантувати родинам стабільний прибуток.

Результати та вплив програми на громаду

В рамках ROMED2 було розвинено міцне партнерство з Дарницькою районною адміністрацією, програма сприяє зростанню довіри серед членів ромської громади. Результати співпраці більше помітні в таких сферах, яка побудова культурної толерантності, покращення умов в поселеннях та розширення можливостей у вивченні ромської мови та традицій, які надає ромська громада.

Поселення, куди в минулому постійно приходила поліція (можна згадати ордер на виселення перед початком Чемпіонату Європи з футболу в 2012 році), тепер отримує позитивнішу увагу з боку представників місцевих органів влади. Найважливіше питання, пов'язане з вивезенням сміття, було вирішено завдяки співпраці з ними. Було підписано угоду з місцевою компанією, яка займається вивезенням сміття, і тепер його вивозитимуть з поселення два рази на тиждень. «Чірклі» буде платити за надавані послуги, а районна адміністрація сплатить придбання контейнеру. Кошти для цього надходять з індивідуальних пожертвувань. Місцеві органи влади жертвували контейнер та урни для сміття. Роми з поселення отримали можливість митися, крім того їм надали гуманітарну допомогу та ліки, це стало можливим завдяки співпраці з приватним благодійним денним центром для вразливих груп населення «Стефанія». Центр забезпечує їжею, надає медичні послуги безхатченкам та іншим нужденним особам. Національний координаційний центр вирішив звернутися до благодійництва після однієї з дискусій на радіо, коли один із слухачів запропонував цю ідею. Тепер багато ромів знають про роботу центру і регулярно туди звертаються по послуги.

Інший позитивний результат для поселення – це зменшення кількості дітей, які живуть там під час шкільного року, також зменшилася кількість дітей з поселення, які займаються жебрацтвом. Це доводить, що виховна робота, яку ведуть посередники, соціальні працівники та Національний координаційний центр приносить результати.

Результатом реалізації ROMED2 стало те, що районна адміністрація надала для постійних мешканців ромів місце в районній бібліотеці для проведення щотижневої недільної школи ромської мови. Курс набирає популярності у Києві і батьки з інших районів Києва виявляють до

нього інтерес. Школою керує Національний координаційний центр на волонтерських засадах. Наразі курс відвідують 10 дітей. Той факт, що у ромів з'явилося місце для зборів, дозволяє батькам, поки діти зайняті, приділити більше уваги роботі ГІГ. Таким чином, поки діти навчаються, їхні батьки разом з посередником обговорюють проблеми місцевої громади та план майбутніх заходів.

Спеціальні зусилля докладаються для більшого залучення дітей у життя громади. Наприклад, багатодітним ромським родинам надіслали спеціальні запрошення на різдвяні свята, які організувала місцева адміністрація. Дітей з поселення приємно здивував візит представників місцевої адміністрації, перевдягнених у Санта-Клауса.

Для сприяння суспільній інтеграції ромів в Дарницькій адміністрації запросили ромів до участі в щорічному фестивалі етнічних меншин «Родовід». До цієї ідеї позитивно поставилися в ромській громаді Києва, зокрема участь у фестивалі взяв провідний ромський театр. Трупі запрошували щороку, але вони приєдналися до фестивалю лише тоді, коли у ромських родин з'явилася нагода продемонструвати свої традиції. Дарницька районна адміністрація бажала б розширити фестиваль і залучити до участі у ньому ромські громади зі всіх міст, які є учасниками програми ROMED2. На Міжнародний день ромів 8 квітня 2016 року влада організувала фотовиставку, на якій були представлені життєві історії різних ромських родин. Цю виставку підготувала громадська організація з Одеси.

ROMED2 допомогла покращити доступ до послуг з охорони здоров'я. Завдяки підтримці районної адміністрації місцеві лікарні та поліклініки прийняли ромів без реєстраційних документів для проведення лікування та обстеження. Цей район відомий тим, що тут гарний доступ до медичних послуг для ромів.

Крім того Програма зробила свій внесок у спільну роботу над Державними стандартами разом з Міністерством соціальної політики. Київський соціальний центр працював над ухваленням стандартів разом з ромським посередником.

Дарницький район є лідером в Києві в сфері суспільної інтеграції ромів, керівництво району використовує цей факт для просування своєї роботи. Була проведена зустріч всіх голів районних адміністрацій Києва, на якій було обговорено необхідність розробки Плану дій щодо вирішення ромських питань для Києва. У листопаді 2015 року представник Дарницького району поділився своїм досвідом з реалізації ROMED2 на Національних зборах ОБСЄ, присвячених ромській стратегії. Багато високопосадовців з різних районів України були присутніми на цій зустрічі.

Інший важливий результат – це розвиток активного співробітництва з адміністрацією Страсбурга. В рамках програми Erasmus Plus було ухвалено пропозицію щодо обміну досвідом, яку подали фонд «Чіріклі» разом з Дарницькою районною адміністрацією до Європейської волонтерської служби. Починаючи з вересня 2016 року один ромський волонтер проводитиме місяць в Освітньому департаменті Страсбурга. Ромська молодь з України також включена до молодіжного проекту Страсбурзької адміністрації. Ромська молодь з України матиме нагоду взяти участь у проектних заходах, організованих у Страсбурзі.

Уроки на майбутнє

Співпраця програми ROMED2 з Дарницьким районом є гарною моделлю з проведення суспільної інтеграції ромів у великому місті. Головними факторами успіху стали: політична воля місцевої адміністрації, яка була зацікавлена у вирішенні ромських питань, високий рівень довіри до Національного координаційного центру та до Національного координатора проекту «Чіріклі» як з боку громади, так і з боку місцевих органів влади, а також креативний підхід до покращення роботи ГІГ з ромами, зокрема створення курсів вихідного дня для їхніх дітей.

Деякі перші уроки та поради на майбутнє включають:

- **Розмір Дарницького району та той факт, що він є частиною столиці – міста Києва – створює додаткові виклики щодо мобілізації громади.** Великі міста часто бувають таким собі магнітом домашньої міграції для людей, які шукають роботу, і місцева ромська громада також є доволі мобільною. Неоднорідність ромської громади (роми з поселень та роми-постійні мешканці) породжує неоднорідність потреб, що часто складно поєднати в одному ГІГ. Тому важливо знайти правильний склад групи, яка представлятиме різні інтереси та потреби громади і разом з тим буде ефективною та зацікавленою у громадській діяльності.
- **В Дарниці все більше розуміють, що знесення поселення не принесе довготривалих результатів, оскільки роми просто оселяться поруч.** Те, що насправді потрібно, це підвищення уваги з боку держави та моніторинг ситуації, мобілізація ромської громади та коаліція недержавних гравців, яка б включала у себе релігійні благодійні організації та громадські організації. Потрібно виділяти більше фінансових ресурсів для державних центрів для надання соціального захисту ромській громаді. Ці заходи треба реалізовувати разом з освітньою роботою в громаді, спрямованій на підвищення толерантності по відношенню до ромів. Фестиваль «Родовід» є гарним прикладом того, як можна подолати стереотипи і поширити позитивніше уявлення про ромів.
- **ROMED2 реалізовувалася лише в одному районі міста Києва,** що стало причиною певних обмежень, які вплинули на завдання та потенціал такої Програми. Бюджет Дарницького району залежить від міського бюджету. У Києві немає міської програми з суспільної інтеграції ромів і це блокує ефективний розвиток ROMED та заходи з розширення масштабів її діяльності. З огляду на це зусилля керівництва Дарницького району та Національного координатора проекту в просуванні Програми та виведенні її на міський рівень є гарною стратегією і вони мають тривати.
- **Добра воля, визначеність та відданість районних органів влади є основою для успішної реалізації Програми.** Районна контактна особа та голова адміністрації налаштовані просувати суспільну інтеграцію ромів, вони шукають шляхи для підтримки такої роботи. Це дуже сильно контрастує з ситуацією в іншому районі Києва (Голосіївському), де також є ромське поселення. Голова Голосіївської адміністрації не виявляє зацікавлення у співпраці, він навіть дуже вороже налаштований щодо вирішення ромських питань. Місцева поліція регулярно погрожує поселенню. У той же час Дарницька адміністрація демонструє цілковито протилежний підхід, вони налаштовані на конструктивну співпрацю з цивільним суспільством та громадою. Той факт, що місцева не ромська громадська організація долучилася до підтримки ромів, є обнадійливим. Національний координатор проекту «Чіріклі» та ГІГ мають спробувати розвивати стратегію співпраці, яка склалася з Дарницьким районом, зі всіма зацікавленими особами, але так, щоб уникнути змагання за кошти та конфлікт пріоритетів.
- **Проведення корисних та важливих зустрічей є потужним засобом для залучення батьків до участі в житті громади.** Недільна школа «Чіріклі» для дітей-ромів демонструє, наскільки такі заходи можуть бути ефективними в стимулюванні дорослих до участі у громадському житті. Школа також надає можливість більшій кількості жінок долучитися до цих процесів, поки діти зайняті своєю діяльністю.